

C L I F F O R D
C H A N C E

UITLEG VAN OVEREENKOMSTEN
"DE INVLOED VAN ANDERE RECHTSGEBIEDEN OP HET PENSIOENRECHT"

VERENIGING VOOR PENSIOENRECHT
ANNE HENDRIKX
20 JUNI 2018

HAVILTEX-MAATSTAF

HAVILTEX-MAATSTAF
HR 13 MAART 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158,
NJ 1981/635 (HAVILTEX/ERMES)

“De vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van pp. is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, kan niet worden beantwoord op grond van alleen maar een zuiver taalkundige uitleg van de bepalingen van dat contract. Voor de beantwoording van die vraag komt het immers aan op de zin die pp. in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan mede van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen pp. behoren en welke rechtskennis van zodanige pp. kan worden verwacht.”

-- r.o. VI. (2)

HAVILTEX-MAATSTAF UITVLOEISEL WILSVERTROUWENSLEER

HR 24 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:315,
RvdW 2017/309 (Parking)

“(…) De vraag hoe deze brief moet worden uitgelegd, dient te worden beantwoord aan de hand van de wilsvertrouwensleer, zoals neergelegd in de art. 3:33 en 3:35 BW. Daarbij zijn alle omstandigheden van het geval van belang en komt geen beslissend gewicht toe aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van de in de brief gebruikte bewoordingen, ook niet als uitgangspunt. (…)”

-- r.o. 3.3.2

HAVILTEX-MAATSTAF UITVLOEISEL WILSVERTROUWENSLEER

Artikel 3:33 BW

“Een rechtshandeling vereist een op een rechtsgevolg gerichte wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard.”

Artikel 3:35 BW

“Tegen hem die eens anders verklaring of gedraging, overeenkomstig de zin die hij daaraan onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mocht toekennen, heeft opgevat als een door die ander tot hem gerichte verklaring van een bepaalde strekking, kan geen beroep worden gedaan op het ontbreken van een met deze verklaring overeenstemmende wil.”

Bedoeling van partijen & gerechtvaardigd vertrouwen

Bij toepassing van de Haviltex-maatstaf komt het aan op:

- I. de vraag welke zin partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepaling mochten toekennen; en
- II. de vraag wat zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.

HAVILTEX-MAATSTAF

HR 9 DECEMBER 2016, ECLI:NL:HR:2016:2821,
NJ 2017/10 (*FLEXABRAM/IPREM*)

Hof Amsterdam

“(…) Dit zo zijnde ligt het voor de hand dat partijen geen rekening hebben gehouden met een doorverkoop vóórdát de garanties waren uitgewerkt en dat, indien zij dat wel hadden gedaan, de gegeven garanties zouden eindigen op het moment van de doorverkoop, omdat op dat moment de positie van Flexabram een geheel andere was geworden. Deze uitleg leidt ertoe dat de door Iprem gegeven garanties eindigden op 28 juni 2007, de datum van overdracht van Flexabram aan [A]. Flexabram heeft geen feiten gesteld die, indien bewezen, tot een andere uitleg kunnen leiden dan het hof hiervoor heeft aanvaard. (…)”

-- r.o. 2.6.2

Hoge Raad

"Onderdeel 1 klaagt terecht dat het hof met zijn hiervoor in 3.2.3 weergegeven oordeel de bij de uitleg van een overeenkomst als de onderhavige toe te passen Haviltex-maatstaf heeft miskend. In het bijzonder heeft het hof eraan voorbijgezien dat het bij de uitleg **niet** gaat om de vraag wat partijen (naar het oordeel van het hof) zouden zijn overeengekomen indien zij (wel) rekening hadden gehouden met doorverkoop van het gebouw, maar om de vraag welke zin partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de uit te leggen bepaling mochten toekennen in het geval dat het gebouw werd doorverkocht, en wat zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten (vgl. HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (Lundiform/Mexx)).”

-- r.o. 4.1.1

CAO-MAATSTAF

CAO-MAATSTAF

NJ 1994/173 (Gerritse/HAS)

“(…) De Hoge Raad stelt voorop dat het hier gaat om een bepaling in een CAO. Bij de totstandkoming van een dergelijke overeenkomst zijn de individuele werknemers niet betrokken, terwijl de individuele werkgever daarbij betrokken kan, maar niet hoeft te zijn. In het algemeen staan daarom aan de werknemers en werkgever, op wie de overeenkomst van toepassing is, bij het bepalen van inhoud en strekking daarvan geen andere gegevens ter beschikking dan haar tekst en de eventueel daaraan toegevoegde schriftelijke toelichting, die in deze zaak echter ontbreekt. Dit brengt mee dat voor de uitleg van de bepalingen van een CAO, de bewoordingen daarvan, gelezen in het licht van de gehele tekst van die overeenkomst, **in beginsel** van doorslaggevende betekenis zijn. (…)”

-- r.o. 3.3

NJ 2003/110 (De Heel/Huisman)

“(…) Daarbij komt het niet aan op de bedoelingen van de partijen bij de CAO, voorzover deze niet uit de CAO-bepalingen en de toelichting kenbaar zijn, maar op de betekenis die naar objectieve maatstaven volgt uit de bewoordingen waarin de CAO en de toelichting zijn gesteld. Bij deze uitleg kan onder meer acht worden geslagen op de elders in de CAO gebruikte formuleringen en op de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe de onderscheiden, op zichzelf mogelijke tekstinterpretaties zouden leiden.”

-- r.o. 3.6

NJ 2003/111 (Buijsman/Akersloot)

“(…) Anders dan in de onderdelen wordt betoogd, betekent dit echter niet — de woorden 'in beginsel' duiden daarop — dat bij het bepalen van inhoud en strekking van een CAO-bepaling onder alle omstandigheden alleen gelet mag worden op de letterlijke (grammaticale) betekenis van de bewoordingen. Indien de bedoeling van de partijen bij de CAO naar objectieve maatstaven volgt uit de CAO-bepalingen en de eventueel daarbij behorende schriftelijke toelichting en dus voor de individuele werknemers en werkgevers die niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken zijn geweest kenbaar is, kan ook daaraan bij de uitleg betekenis worden toegekend. (…)”

-- r.o. 3.4.2

CAO-MAATSTAF
HR 25 NOVEMBER 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687,
NJ 2017/114 (FNV/CONDOR)

FNV/Condor

- Bestaansgrond van de CAO-maatstaf:
  - de bescherming van derden tegen een uitleg van een bepaling in een overeenkomst waarbij betekenis wordt toegekend aan de voor hen niet kenbare partijbedoeling, en
  - in de noodzaak van een eenvormige uitleg voor alle door die overeenkomst gebonden partijen.
-- r.o. 3.5
- “(...) Mede gelet op hetgeen hiervoor in 3.5 is overwogen over de bestaansgrond van de CAO-norm, is een van die norm afwijkende uitleg denkbaar voor een situatie als de onderhavige, waarin het gaat om de vraag of een groep werknemers die uitgaande van de tekst van een sociaal plan buiten de werkingssfeer daarvan valt, daaraan niettemin rechten kan ontleen.”
-- r.o. 3.6
- De relevante feiten en omstandigheden brengen mee dat bij de uitleg van het Sociaal Plan mede betekenis toekomt aan de voor derden niet kenbare bedoelingen van de opstellers van het Sociaal Plan. In het licht van de hiervoor in 3.5 vermelde bestaansgrond van de CAO-norm is de toepassing daarvan in het onderhavige geval immers niet gerechtvaardigd. *-- r.o. 3.7.2*

CAO-MAATSTAF

RECENTE ONTWIKKELINGEN

[HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:668, NJ 2018/241](#)

“(…) Uit de bewoordingen van die bepaling volgt dat werkzaamheden vallend tussen 20.00 en 04.00 uur voor een toeslag in aanmerking komen. De voorwaarde die [eiseres] stelt, namelijk dat van een nachtrit pas sprake is als een ééndaagse rit ten minste deels na 00.00 uur plaatsvindt, vindt geen steun in de bewoordingen van de CAO en leidt tot onaannemelijke rechtsgevolgen (zie over dit laatste de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 3.3 en 3.4). De door [eiseres] genoemde omstandigheid dat art. 37 CAO spreekt van een ‘nachtrit’ en dat een rit die vóór 00.00 uur eindigt volgens het spraakgebruik een ‘avondrit’ is, weegt onvoldoende zwaar om tot een ander oordeel te komen. (…)”

-- r.o. 3.3.3

[HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, RvdW 2018/591](#)

“Anders dan het middel betoogt, kan bij de toepassing van de cao-norm geen betekenis worden toegekend aan andere stukken dan de tekst van de cao en de eventueel daarbij behorende toelichting. Dat wordt niet anders indien dergelijke andere stukken algemeen kenbaar zijn, afkomstig zijn van de gezamenlijke cao-partijen en bedoeld zijn om werkgevers en werknemers voor te lichten over de toepasselijke arbeidsvoorwaarden. Zij vormen ook dan immers geen deel van de uit te leggen rechtsbron (de tekst van de cao), en hebben evenmin de status van een bij die tekst behorende toelichting. Bij een andere opvatting zou voor degenen voor wie de cao geldt onvoldoende duidelijk zijn welke bronnen wel en welke niet bij de uitleg mogen worden betrokken. Gelet op de bestaansgrond van de cao-norm (zie het hiervoor genoemde arrest FNV/Condor, rov. 3.5) kan dit niet worden aanvaard. Het middel faalt daarom.”

-- r.o. 3.4.3

DSM/FOX

DSM/FOX
HR 20 FEBRUARI 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427,
NJ 2005/493 (DSM/FOX)

“Tussen de Haviltexnorm en de CAO-norm bestaat geen tegenstelling,
maar een vloeiende overgang.”

“Enerzijds heeft ook bij toepassing van de Haviltexnorm te gelden dat, indien de inhoud van een overeenkomst in een geschrift is vastgelegd - nog afgezien van het bepaalde in art. 3:36 BW in de verhouding tot derden - de argumenten voor een uitleg van dat geschrift naar objectieve maatstaven aan gewicht winnen in de mate waarin de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is, terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen.

Anderzijds leidt de CAO-norm niet tot een louter taalkundige uitleg (...)

-- r.o. 4.4

“De hiervoor in 4.2–4.4 weergegeven rechtspraak heeft als gemeenschappelijke grondslag dat **bij de uitleg van een schriftelijk contract telkens van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen**. Ten behoeve van de werkbaarheid voor de praktijk en van de toetsbaarheid van het rechterlijk oordeel in cassatie, heeft de Hoge Raad een uitwerking van die vage norm gegeven voor de boven aangegeven, in het maatschappelijk verkeer vaak voorkomende, typen van gevallen. In deze typologie heeft de CAO-norm betrekking op geschriften en verhoudingen waarvan de aard meebrengt dat bij die uitleg in beginsel objectieve maatstaven centraal dienen te staan.”

-- r.o. 4.5

HAVILTEX-MAATSTAF
HR 21 MAART 2014, ECLI:NL:HR:2014:682, NJ 2015/167
(COFACE/INTERGAMMA)

“Een beding als het onderhavige, dat naar zijn aard mede is bestemd om de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kennen, en dat ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen, dient te worden uitgelegd naar objectieve maatstaven, met inachtneming van de Haviltexmaatstaf (zie HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493). Als uitgangspunt bij de uitleg van bedingen die de overdraagbaarheid van een vorderingsrecht uitsluiten, moet worden aangenomen dat zij uitsluitend verbintenisrechtelijke werking hebben, tenzij uit de - naar objectieve maatstaven uit te leggen - formulering daarvan blijkt dat daarmee goederenrechtelijke werking als bedoeld in art. 3:83 lid 2 BW is beoogd. (...)”

-- r.o. 3.4.2

HAVILTEX-MAATSTAF

HR 2 FEBRUARI 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, RVDW 2018/240

Uitleg kettingbeding in verhouding contractspartijen

“Voor de uitleg van hetgeen tussen De Horn B.V. en [eiser] c.s. ter gelegenheid van de levering van de parkeerplaats met betrekking tot de parkbijdrage is overeengekomen, komt het aan op de zin die De Horn B.V. en [eiser] c.s. in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de bepalingen van hun overeenkomst mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten, waarbij alle omstandigheden van het geval van belang zijn (de Haviltex-maatstaf). Gelet op het hiervoor in 3.4.1 overwogene, is het aldus overeengekomene ook bepalend voor de rechtsverhouding tussen [eiser] c.s. en de successieve rechtsopvolgers van De Horn B.V.”

-- r.o. 3.4.2

Uitleg kettingbeding in verhouding met derden

“(…) Nu met deze regeling gelet op het daaraan verbonden kettingbeding is beoogd de rechtspositie van derden (de kopers van huisjes) te bepalen, bestaat bij de uitleg daarvan grond om uit te gaan van een geobjectiveerde variant van de Haviltex-maatstaf, waarbij aan de bewoordingen van de regeling, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de overeenkomst, in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt (vgl. rov. 3.5.1 van HR 2 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ4410, NJ 2008/104 (NBA/Meerhuysen)).”

-- r.o. 3.4.3

HAVILTEX-MAATSTAF COMMERCIELE OVEREENKOMSTEN

Uitleg van een commerciële overeenkomst

HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*)

- Haviltex-maatstaf blijft leidend -- *r.o. 3.4.3*
- Vrijheid van de rechter om groot gewicht toe te kennen aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van de omstreden woorden van de overeenkomst (voorshands oordeel) → (tegen)bewijs moet worden toegelaten, indien daartoe voldoende is gesteld -- *r.o. 3.4.4*

HR 20 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0727, NJ 2014/522 (*Gemeente Rotterdam/Eneco*)

- “(...) De hoedanigheid van de betrokken partijen is een van de gezichtspunten die bij de uitleg volgens die maatstaf een rol speelt. Uit de overwegingen van het hof blijkt echter niet dat het hof dit heeft miskend. Anders dan het middel voorstaat, behoefde de hoedanigheid van de contractspartijen niet mee te brengen dat een groter gewicht toekwam aan de bewoordingen van de contracten dan het hof daaraan heeft toegekend.” -- *r.o. 3.4.2*

HR 7 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:260, NJ 2015/274 (*Afvalzorg/Slotereind*)

- “(...) Dat is niet zonder meer anders waar een beding verstrekkende gevolgen heeft, zoals een vervalbeding, of waar het een overeenkomst tussen twee professionele partijen betreft die zich hebben laten bijstaan door externe, ter zake kundige juridische adviseurs, zoals het onderdeel tot uitgangspunt neemt (vgl. HR 20 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0727 (*Gemeente Rotterdam/Eneco*)).”
-- *r.o. 4.3.1*

UITLEG, AANVULLING, BEPERKING

AANVERWANTE PROBLEMATIEK VASTSTELLEN RECHTSGEVOLGEN OVEREENKOMST – DRIELUIK

Uitleg

Aanvulling

Beperking

Uitleg

- Alle omstandigheden van het geval, gewaardeerd naar de maatstaven van redelijkheid en billijkheid
- Haviltex-maatstaf
- CAO-maatstaf
- Uitleg contra proferentem

Art. 6:248 lid 1 BW

- Aanvullende werking R&B
- Leemte? → Haviltex
- Onderscheid tussen uitleg en aanvulling is in de praktijk moeilijk te maken
- *Aegon/Koersplandewegkwijt* (HR 14 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ3749, NJ 2014/415)

-- r.o. 3.4.2 & r.o. 3.5.3

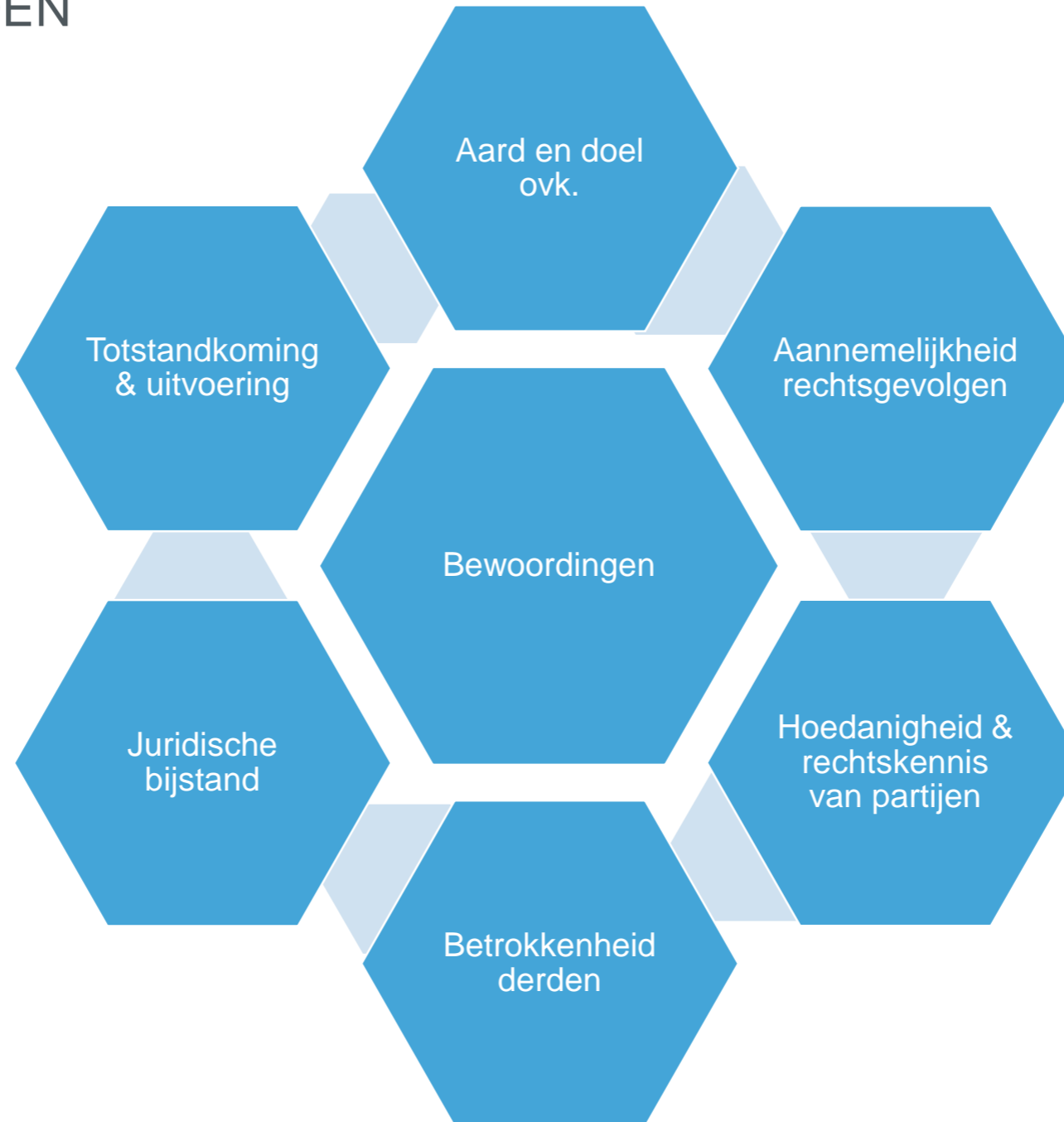
Art. 6:248 lid 2 BW

- Beperkende werking R&B
- ‘voor zover’
- Hoge drempel
- Afhankelijk van de omstandigheden van het geval

AFSLUITING

WEGING OMSTANDIGHEDEN VAN HET GEVAL

ENKELE VOORBEELDEN

VRAGEN?

OUR INTERNATIONAL NETWORK

32 OFFICES IN 21 COUNTRIES

Abu Dhabi
Amsterdam
Barcelona
Beijing
Brussels
Bucharest
Casablanca
Dubai
Düsseldorf
Frankfurt

Hong Kong
Istanbul
London
Luxembourg
Madrid
Milan
Moscow
Munich
Newcastle
New York

Paris
Perth
Prague
Rome
São Paulo
Seoul
Shanghai
Singapore
Sydney
Tokyo

Warsaw
Washington, D.C.

Riyadh*

* Clifford Chance has a co-operation agreement with Abuhimed Alsheikh Alhagbani Law Firm in Riyadh
Clifford Chance has a best friends relationship with Redcliffe Partners in Ukraine.

C L I F F O R D
C H A N C E

Clifford Chance, 10 Upper Bank Street, London, E14 5JJ

© Clifford Chance 2018

Clifford Chance LLP is a limited liability partnership registered in England and Wales under number OC323571

Registered office: 10 Upper Bank Street, London, E14 5JJ

We use the word 'partner' to refer to a member of Clifford Chance LLP, or an employee or consultant with equivalent standing and qualifications

WWW.CLIFFORDCHANCE.COM